

דברי משה

פרשת וישלח

אחריות

יעקב דה הז 8/7 רמות א' ירושלים

02 – 5715091

©

פרשת וישלח אחריות

"וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום".
(בראשית פרק לב פסוק ד)

הפרשה פותחת ביוזמה של יעקב אבינו לשלוח מלאכים אל עשו אחיו, הפגישה עם עשו לא היתה אקראית, יעקב אבינו יזם אותה, הוא שלח מעצמו מלאכים אל אל עשו?

וצריך להבין, מה היה כל כך חשוב ליעקב אבינו להודיע לעשו שהוא מגיע, מה היה דחוף לו לפגוש עם אחיו¹?

"וישלח יעקב ר"ה פתח "מחזיק באזני כלב עובר מתעבר על ריב לא לו" שמואל בר נחמן אמר משל לארכי לסטים שהיה ישן בפרשת דרכים עבר חד ושרי מעיר ליה א"ל קום לך דבישא שכיח הכא קם ושרי מקפח ביה א"ל ניער בישא א"ל דמיך הוה ועוררתניה כך אמר לו הקב"ה לדרכו היה מהלך ואתה משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב".
(ברא"ר פרשה עה אות ג)

מבואר בדברי המדרש, שאכן היתה טענה על כך ששלח יעקב אבינו מלאכים אל עשו, חז"ל קוראים עליו את הפסוק בספר משלי (פרק כו פסוק יז) **"מתעבר על ריב לא לו"**².

יעקב אבינו מבקש להתפייס עם עשו

אלא אמר יעקב ידענא דעשו חייש ליה ליקרא דאבא ולעלם לא ארגיז קמיה והא ידענא הואיל ואבא קיים לא מסתפינא מניה אבל השתא דאבא קאים בעינא לאתפייס עמיה מיד".
(זוהר בראשית)

¹ יעקב שהגיע מכיון צפון [מחרן] לדרום. לא היה חייב להיפגש עם עשו, הוא היה יכול לחצות את הירדן ולשוב ישירות לבית אל, או לבית אביו שהיה יושב בנגב.

² בן שואל רבי אבא בזוהר פרשת וישלח [דף קסו עמוד א]: וכי אמאי אתער איהו לגביה דעשו וטב הוה ליה לאשתוקי מניה? ?

מבואר בדברי הזוהר הקדוש, שיעקב אבינו עשה זאת כדי להביא לפיוס עם עשיו אחיו.

כדי להבין את דברי הזוהר הקדוש, עלינו לחזור לפרשה הקודמת, פרשת תולדות. שם מסופר על הברכות שלקח יעקב מעשיו "במרמה": "בא אחיך במרמה ולקח ברכתך".

צריך להבין, שכל ימיו חיכה עשיו בצפייה לרגע הזה, כל ימיו הוא היה צמוד לאביו, הוא כיבד אותו בצורה יוצאת דופן, עד שאמרו עליו בזוהר הקדוש "בן יכבד אב ועבד אדוניו, בן דא עשו, דלא הוה בר נש בעלמא דיוקיר לאבוי, כמה דאוקיר עשו לאבוי"³, ואת כל זה הוא עשה בשביל דבר אחד, כדי לקבל מיצחק אבינו את הברכות.

וברגע המבחן! אחר שנים של עמל וצפייה דרוכה מצדו של עשיו, אחר שהוא כבר נקרא אל אביו והתבשר על קבלת הברכות, תוך כדי שהוא מתכונן, מבין הקלעים מגיח אחיו הקטן, ובחשאי הוא מצליח ל"רמות" את אביו ולקבל מאביו הברכות השייכות לעשיו.

כל אדם מן הסתם ובטח לא עשו הרשע, היו סולחים על מעשה כזה, ואכן מספרת התורה: "וישטום עשיו את יעקב", הוא גמר בדעתו: "יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי".

דבריו של עשיו על יעקב מגיעים לאוזניה של רבקה אמנו בנבואה⁴, היא מספרת על כך ליעקב בנה, וממהרת להבריא אותו

³ במדרש רבה בראשית (פרשה סה) אומר רבי שמעון בן גמליאל, כל ימי הייתי משמש את אבא, ולא שמשתי אותו אחד ממאה שמש עשו את אביו, אני בשעה שהייתי משמש את אבא הייתי משמשו בבגדים מלוכלכין, ובשעה שהייתי יוצא לדרך הייתי יוצא בבגדים נקיים, אבל עשו בשעה שהיה משמש את אביו, לא היה משמשו אלא בבגדי מלכות, אמר אין כבודו של אבא להיות משמשו אלא בבגדי מלכות.

⁴ : "ויוגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדל", תרגם יונתן: "ואתחזה לרבקה ברוח קודש".

מבאר שבע⁵, כדי להאיץ ביעקב לצאת היא משכנעת את יצחק שהגיע זמנו של יעקב לשאת אשה ומבנות כנען אינו יכול לשאת, יצחק קורא אליו ומצוה עליו ללכת לחרן לקחת משם⁶, אבל הסיבה העיקרית לשליחת יעקב כאן ועכשיו, היתה הסכנה המוחשית שחירפה מעל לראשו מעשיו אחיו.

במצות אביו ואמו יעקב יוצא מבאר שבע, וכדברי הושע הנביא (פרק יב פסו' יג) הוא בורח מבאר שבע: "ויברח יעקב שדה ארם", הוא מצליח לחמוק מידיו של עשיו.

אומנם! ברור היה ליעקב אבינו, שהבריחה שלו מבאר שבע לחרן, היא רק פתרון זמני, אומנם בכך הוא הציל את עצמו, אבל בייחס לדורות הבאים, הם יהיו חשופים לשנאה היוקדת שהשריש עשיו ביוצאי חלציו, ואלה יבקשו לבוא חשבון עם זרעו של יעקב, לנקום מהם על גזילת הברכות מאביהם⁷.

⁵ "הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך, ועתה בני שמע בקלי וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה, וישבת עמו ימים אחדים עד אשר תשוב חמת אחיך, עד שוב אף אחיך ממך, ושכח את אשר עשית לו, ושלחתי ולקחתיך משם, למה אשכל גם שניכם יום אחד".

⁶ שם (פרק כח פסוק א – ב): "ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אתו, ויצוהו ויאמר לו, לא תקח אשה מבנות כנען, קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך".

⁷ על אף שמסופר בתורה גם שאחר שנודע ליצחק שבא יעקב במרמה ולקח את הברכות, הוא הגיב במילים "גם ברוך יהיה", הוא הסכים שאכן הברכות מגיעות ליעקב, מכל מקום בתורה כתוב גם את המילים "בא אחיך במרמה", שהפירוש הפשוט בזה הוא, שיעקב לקח את מה שהיה שייך לעשיו שלא כדין, זה כבר היה עילה מספיקה לבני עשיו לרדוף את בני יעקב עד חורמה.

ואכן מאות שנים אחר הסיפור של לקיחת הברכות, עדיין היה כעס עצום וטינה שמורה בליבם של בני עשיו, מהמעשה של לקיחת הברכות על ידי יעקב, על כך מובא ניתן ללמוד מדברי התרגום על מגילת אסתר, על הפסוק (פרק ג פסו' ו): "ויבז בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי, ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי". וזה לשונו: "והוה חוך קדמוי לאושטא ידוי למקטול ית מרדכי בלחודוהי, ארום חויאו ליה דמרדכי אתי מן יעקב דשקל מן עשו אבא דאבוי דהמן ית בכורתא

היה ברור ליעקב אבינו, שהוא לא יכול לעזוב את העולם הזה בלי לסגור את הסיפור, לפחות כלפי העולם בחוץ, כדי שאם יבקשו יוצאי חלציו של עשיו לפגוע בזרעו, לא יעמדו שאר העמים מנגד, בטענה שמדובר בסכסוך פנים משפחתי.

לצורך זה יוזם יעקב את פגישה עם עשיו, בה הוא מקווה להשיג את מבוקשו, להביא לפיוס בינו לבין עשיו אחיו⁸, בכך למזער את הסכנה בייחס לדורות הבאים.

לכן הוא לא משתהה, אלא מיד עם צאתו מחרן הוא שולח מלאכים אל עשיו, כי ידע יעקב אבינו, שאם יש סיכוי קלוש להגיע לסולחה כזו או אחרת עם עשיו, זה רק כאשר יצחק אביהם עדיין חי, לכן צריך לפעול בעניין מהר ככל האפשר⁹.

וית ברכתא, ויהודאי אינון עמא דמרדכי, ובעא המן לשיצאה ית כל יהודאי, די בכל מלכות אחשורוש עמא דמרדכי¹⁰.

⁸ ראוי לציין, שיעקב אבינו לא פחד מעצם המפגש עם עשיו, גם לא מאותם ארבע מאות איש שבאו עמו, כוחו של יעקב היה גדול לאין שיעור, צא ולמד ממה שספרה התורה בפרשת ויצא, שבהיותו בחרן, הסיר לבדו מעל פי הבאר אבן שכדי להסירה היה צורך שיתאספו כל הרועים יחד, וברש"י הקדוש כותב, שעשה כן יעקב אבינו ללא שום מאמץ מיוחד, אלא כמי שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית, להודיעך שכחו גדול, גם כאשר עבר יעקב את מעבר יבק מספרת התורה הקדושה, "ויעבר את אשר לו", ומפרש רש"י שעשה יעקב אבינו עצמו כגשר שנוטל מכאן ומניח כאן, כך העביר יעקב את נשיו וילדיו וכל מטלטליו, ואת כל הבהמות שהיו לו בצאתו מחרן, למבצע כזה נדרש כח עצום, בחז"ל מובא שבצאתו מחרן היו ליעקב אבינו שישים ריבוא כלבים רועים, כלבים שתפקידם הוא לשמור על העדרים של הבהמות שהיו לו, צא וחשוב כמה בהמות היו לו, ואת כולם העביר יעקב לבדו מהגדה האחת של הנהר אל הגדה השנייה, אין ספק שמדובר בכוח על אנושי, מה גם שהיו אתו גם ילדיו השבטים, אומנם היו הם ילדים רכים בשנים, אבל שניים מהם הלכו והרגו עיר שלמה על כל יושביה, אם כן אין זה מופקע שיעקב יגבר על עשיו ועל כל הנלוים עמו, אבל ידע יעקב אבינו, שבזה לא תוסר העננה מעל לראשם של הדורות הבאים, לכן רצה בכל מאודו להתפייס עם עשיו]

⁹ זה לשון הזוהר הקדוש: "אמר יעקב, ידענא דעשו חייש ליה ליקרא דאבא, ולעלם לא ארגיזו קמיה, והא ידענא הואיל ואבא קיים לא מסתפינא מניה, אבל השתא דאבא קאים בעינא לאתפייס עמיה מיד".

כמי שהכיר היטב את החולשות של עשיו, ידע יעקב שכאשר עשו אחיו עסוק בתאוותיו הוא כעיוור ממש¹⁰, הוא גם הכיר אהבתו הגדולה של אחיו לממון¹¹, לכן שלח לו כמות גדולה של בהמות, [חמש מאות וחמישים בהמות], אותם חילק יעקב באופן שישיביעו את עינו של עשיו, תוך שהוא מצוה את המלאכים שאיתם שלח עם המנחה, לדבר אל עשו בלשון של כבוד: "לאדוני לעשו", ומאידך להמעיט בכבודו שלו לפני אחיו "עבדך יעקב".¹²

שיטת הפעולה של יעקב אבינו עבדה בצורה מושלמת, כאשר ראה עשיו את יעקב מספרת התורה: "וירץ עשו לקראתו ויחבקו ויפל על צוארו וישקהו ויבכו".

אכן קרא הבלתי יאומן, אותו עשו שהיה מלא שנאה ליעקב, שנשבע להרוג את יעקב, אותו עשיו מתהפך ברגע, הוא רץ אל יעקב, מחבק אותו ומנשק אותו, כדברי חז"ל במדרש רבה (פרשה עח אות ט): "מלמד שנכמרו רחמיו באותה השעה ונשקו בכל לבו", וכפי שהסביר זאת הספרנו זצ"ל: "נהפך לבו כמו רגע, בהכנעותיו של יעקב"¹³.

¹⁰ כך היה כאשר הוא בא עייף מן השדה, כל חפצו היה רק הלעיטני נא מן האדום אדום הזה, הוא הסכים לוותר על העבודה בבית המקדש עם כל הכרוך בזה עבור נזיד של עדשים.

¹¹ [בספר שערי אהרן פרשת וישלח מביא פירוש מהרוקח עה"ת [כת"י] שעשו קרא לבנו אליפז מלשון אלי-פז, שהממון היה האלוהות שלו].

¹² [בטכסיס זה נהג גם רבנו הקדוש, כפי שמובא במד"ר בראשית (פרשה עה אות ה): "אמר לרבי אפס כתוב חד אגרא מן שמי למרן מלכא אנטונינוס, קם וכתב מן יהודה נשיאה למרן מלכא אנטונינוס, נסבה וקרייה וקרעיה, אמר ליה כתוב מן עבדך יהודה למרן מלכא אנטונינוס, אמר ליה רבי מפני מה אתה מבזה על כבודך אמר ליה מה אנא טב מן סבי לא כך אמר כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי" ע"כ.

¹³ במדרש לקח טוב איתא: "אמר רב יונתן כל מי שרוצה לרצות מלך או שילטון ואינו יודע דרכם וטכסיסיהם יניח פרשה זו [של המפגש בין יעקב לעשו] לפניו וילמד הימנה טכסיסי פיוסים ורצויים" ע"כ

מבחינת יעקב אבינו לא היה צריך יותר מזה, כל העולם ראה את התמונה של עשו, זה שנטר שנאה תהומית לאחיו יעקב, שנשבע להורגו ולמצוץ את דמו¹⁴, אותו עשיו רץ אל יעקב אחיו הקטן ומחבק ומנשק אותו, בכל מקום דובר אודות הסולחה והפיוס ההיסטורי בין שתי בניו של יצחק, הם ראו בכך השלמה של עשו עם העובדה שיעקב לקח את הברכות.

את התמונה הזו ביקש יעקב אבינו להנציח לדורות, כדי שוב לא יוכלו בני בניו של עשיו להתנכל ליוצאי חלציו של יעקב בטענה של גזלת הברכות, שכן כבר התפייסו על כך יעקב ועשיו עצמם.

ברגע של התעשתות, תוך כדי שהוא מחבק ומנשק את יעקב, עומד עשיו על טיבו של המפגש היזום, הוא מבין את ההשלכות העתידיות של התמונה שמשודרת כעת לכל העולם, הוא שוב הוא נפל קרבן לידיו של יעקב אחיו, שוב ניצל יעקב את חולשותיו כדי להתל בו.

עשיו שלא ידע את עצמו מרוב כעס¹⁵, ביקש להרוג את יעקב כאן ועכשיו, כדברי רבי ינאי במדרש (פרשה עח אות ט) : "למה נקוד עליו ? אלא מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו, ונעשה צוארו של אבינו יעקב של שיש, וקהו שיניו של אותו רשע".

אלו היו אבותינו הקדושים, הם לקחו על עצמם אחריות לדאוג לא רק לעצמם, אלא גם ואוֹדֵי בעיקר לדורות הבאים, הם לא

¹⁴ זה לשון הפרקי דרבי אליעזר (פרק לז) : "כשעבר יעקב לבא בארץ כנען, בא אליו עשו [נ"א: אחיו] מהר שעיר בזעף אף וזמם להרגו, שנאמר [תהלים לז, יב] זמם רשע לצדיק וחרק עליו שניו. אמר עשו איני הורג את יעקב אחי בחצים ובקשת, אלא בפי אני הורגו ומוציץ את דמו".

¹⁵ בזוה"ק פרשת וישלח [דף קסו עמו' ב] מובא שאילו היה יודע עשו את מה שטומן לו יעקב במפגש, היה הורג את עצמו קודם לכן כדי שלא לפגוש את יעקב, ז"ל שם : "דאילו הוה ידע עשו חכמה דא, יקטיל ליה לגרמיה ולא ייתי לדא".

השאירו שום פרשה פתוחה, שיכולה להוות סיבה או עילה לאומות
העולם להתנכל ליוצאי חלציהם, גם אם היה הדבר כרוך בסיכון
עצמם ממש, גם אז הם לא נמנעו מלעשות כן.

